

Een nieuwe abt – Walterus

In het begin van het jaar 1278 verzamelde **Walter, bijgenaamd Bloc**, geboren in Gent en opgegroeid in St Bertin, alle documenten die nodig waren in opvolging van Jean Dubois.

Met deze nieuwe benoeming van een abt, waren de problemen in de abdij daarom nog niet van de baan. Walter volgde de administratie en de verschillende boekhoudingen echter streng op, en verwierf daardoor weer meer gezag. Hij werd meer en meer ervaren als een wijze en betrouwbare abt.

Hij slaagde er dan ook in om een bevestiging te krijgen van alle privileges die de abdij in de loop van de tijd verkregen had en met de schepenen van Poperinghe verkreeg hij van de bisschop Jacques de verdeling van deze stad in drie parochies onder de uitdrukkelijke reserve van de oude rechten van het klooster van St Bertin.

Hij zorgde voor nieuwe inkomsten voor de abdij door tienden te kopen in Hislenghem Lesterwelde, Lillers, Bailleul enz.

Walter stierf begin oktober

1294. Hij werd begraven in de abdijkerk tussen de twee kolommen van de grote toren, zijn kist was bedekt met een blauwe steen met het beeld van de prelaat met de pauselijke insignes. Zijn graf werd intact gevonden tijdens de opgravingen van 1844. De monolyte kist die de resten van Walter bewaard heeft, is gedeponereerd in het archeologisch museum van St. Omer in de galerij van de graven. Door het skelet van deze prelaat aandachtig te bestuderen, werd erkend dat hij klein van gestalte was en dat hij kreupel liep.

Walter II had onder andere als tijdgenoot in het klooster **Jehan de Wilde**, die proost te Poperinghe was.

De Moerlemaeye

Op de 15de augustus 1280 schoot de halle te Brugge in brand die toen volledig in hout gebouwd was en waar zich alle privileges van de stad in bevonden.

Despars schrijft:

Int jaer ons heeren XII° LXXXI ghinghen die van Bruygghe in die wapenen te marct staen, omme dieswille dat die prince thaerlieder eerste begheerte, die previlegien van der stede niet vernieuwen ende confirmeren en wilde, die tvoorleden jaer metter halle verbarrent waren, zo wy ghehoort hebben, ende metten zelve verjoughen zy huerlieden wethouders ende andere officieren, die welcke die prince rekeninghe, bewijs ende reliqua meende ghedaen thebben van huerleiden handelinghe ende administratie, zodner consent van der ghemeente, maer endelinghe, zo bleven zy by force tondere, betalende voor huerlieden amende hondert ende vier duyzent guldenen, ende bovendien, zo wierden alle die principaelste vorostelders van dezer sedcitie ende meuterie die men **de Moerlemeye** heet, buyten de Bouveryepoorte gheexecuteirt metten zweerde ende begraven in Sint Andries aldaer, twelcke die van dere stede vorozeit zo buytermate qualick namen dat zyder anderwarf omme ghewapent ter marct waert liepen, verslaende daer zonder eenich verdracht Diedeyck Franckensone, als medecause ende occasie gheweest hebbende van der voornoemder rudelicke justicie, zo zy zeiden, ende r&aictelick mainteneerden, verzouckende nit min naerderhandt gracie ende ghenade, dewelcke hemlieden gheaccordeirt ende ghedaen wiert met groote guwelike dreighementen, indien dierghelicke voortan meer ghebuerde, ende daer en boven ooc metter sause van hondert ende XXII duyzent guldenen, die zy contant uplegghen moesten.

Om de 'Cockerulle' te begrijpen, de opstand die te Ieper plaats vond in 1281 – lenen we eerst ons woord aan professor P. De Keyser.¹

¹ Prof. Dr. P. de Keyser - Verslagen en mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse taal- en letterkunde (nieuwe reeks). Jaargang 1965

Deze schrijft dat het 'derhalve van het hoogste belang' is, de samenstelling van de stedelijke bevolking ten tijde van die opstanden te kennen om de betekenis van de drijfveren, die de opstandelingen van 1280 hebben gedreven, te helpen verklaren.

Deze samenstelling is niet precies dezelfde voor alle middeleeuwse steden, ook niet voor de Westvlaamse zustersteden, als Ieper en Brugge, al komt deze samenstelling in grote trekken overeen.

Er is vooreerst **een patriciaat**, bestaande uit **de schepenen**, die de belangen van de groothandel en de grootnijverheid voorstaan.

Daar tegenover bevindt zich **de massa van de ambachtslieden en de werklieden**, die het 'gemeen' vormen. Ambachtslieden en werklieden hebben in de 13e eeuw nog geen of weinig rechten. Ze zijn de eisende partij tegenover de schepenen, die niet door het 'gemeen' worden gekozen.

De werknemers voelen zich benadeeld in de lonen, die door de schepenen worden vastgesteld. Ze willen bovendien toezicht uitoefenen op de stedelijke financiën, omdat ze meer en meer bewust worden van het belangrijk aandeel dat ze in de algemene welvaart van de stad aanbrengen.

Met dat in ons achterhoofd, kunnen we de 'Cockerulle' bespreken.

Uit een bijbel van de 13de eeuw – Sint Bertinsabdij

In zijn bloot gat dansen op de tonen van een vedelaar

Jaar1280- De Cockerulle

We kregen in de steden, dus ook te Poperinge 'sociale klassen' met daarbij een 'hogere' koophandelsklasse en een ambachtenklasse; waarbij deze laatste nog eens uit verschillende ambachten bestond.

De lakennering op zich had al verschillende ambachten waarbij de wolbewerders, wevers, volders, lakenscheerders en ververs de belangrijkste waren.

De 'drapiers' waren eigenlijk de lakenverkopers. Naast de verkoop van laken 'regelden' zij ook het productieproces en kochten zelf soms al de wol aan. We kregen dus hier, maar ook in de andere Vlaamse steden een nieuwe 'macht'.

In 1280 breken in alle grote steden, Brugge, Gent, Ieper, Dowaai, onlusten uit waarvan de drapiers gebruik maken om hun positie te versterken en in de 'raden' opgenomen te worden.

De 'Kronyke of jaerbouken van Vlaenderen' werd in het Frans geschreven door de Heer **Pieter D'Oudegherst**, een rasechte Poperingenaar maar werd in de 18de eeuw vertaald in het 'nederduitsch'. Daarin lezen we het volgende:

Oproer der Iperlingen genaemt Cockerulle.

In het voorschreven jaer 1281 stond het grauw van Iper (men weet niet om welke reden) tegen den adel en de voornaeme borgers dezer stad op:

zy doorliepen alle de wyken der zelve, roepende: **cockerulle! cockerulle!**

En doodslaende alle de treffelyke personen die hun te gemoet kwamen.

Den graeve Gui, verwittigt van deze muytery, kwam met groote magt naer Iper en de zelve gestilt hebbende, veroordeelde hy de muytelingen tot zwaere boeten: maer men vind niet dat hy iemand vande zelve met de dood dede straffen.

Dit is nogtans vreemd, want mids dien oproer alleenelyk ontstane was door moedwilligheyd, had hy ten minsten eenige van de belhamels moeten doen kastyden tot spiegel van d'andere. Dezen oproer wierd genaemt Cockerulle, ter oorzaak dat de muytelingen dit woord ten tyde van den zelve geduerig in den mond hadden.

Uit de „Wegwijzer der stad Gent ende deer provincie Oost-Vlaanderen voor het jaar 1831” halen we het onderstaande stukje over deze opstand.

Ipersche Cockerulle

In het jaer 1280 ontstond binnen Iperens eenen hevigen burgertwist, welken tot groote bloedstortingen aenleyding gaf en waer van de rechte oorzaak tot hier toe onbekend is gebleven; echter schijnt het weleer eene baldadige moedwilligheyd dan eene klagt of andere betwisting te zyn geweest. De zamengezworne dier verwoede bende hadden onder elkander deze spreuk **Cockerulle**, waer van zy in de geschiedenis den naem behouden hebben en zoo haest zy de zelve langs de straten hoorden uytroepen, wierd den burger of edelman, die hun tegenstrydig was, vermoord, van geld en kleederen beroofd en dikwils zyn huys geplunderd. Dien aenhang was reeds door toelatenheyd en oogluiking zoo groot geworden, dat het magistraet der stad niet magtig genoeg was om derzelver boosheden te beletten, want wie zich tegen den zelve stelde, was zeker van op den zelve dag te sterven. Zulks duerde tot dat den graef van Vlaenderen Guido van Dampierre, met eene groote krygsmagt binnen de stad kwam en dien aenhang beteugelde. Het is nochtans te verwonderen dat den graef, boven eene zware geldboete en groote dreygingen, niet een der kopstukken dier moordenaren ter dood deed brengen, daer zy evenwel de zelve wel verdiend hadden.

Wanneer de Cockerulle precies plaats vond is mij nog altijd niet duidelijk. Waarschijnlijk was dit begin oktober 1280.

De 'cockerulle' is effectief te Poperinge begonnen.

Twee Ieperse poorters, **Henri Van Eckhoudt en Jehan Oudewyn met zijn broer Henri**, zo schrijft **Filip Hooghe** die te Poperinge verbleven, vermoedelijk omdat ze in onmin waren gevallen met andere families of met het Ieperse stadsbestuur, waren de aanstokers van de 'opstand'.

Deze Ieperlingen verzamelden de handwerkers, gaven hun geld en juttten hen op om op te trekken naar Ieper. Behalve deze leiders waren er ook nog helpers te Poperinge.

Jakemin Mas en zijn broer verzamelden de ambachten, Lambert Barde, een drapier, was kapitein van de bende, de drie broers Weinel en Jehan Molin gaven hun wapens. Willaume le Clerc stelde zich garant voor de voorgeschoten sommen van Henris Van Eckhout.

De bende liep via de weg langs de huidige Brandhoek en Vlamertinge naar **de Boterpoort** van de Ieperse versterking.

Waarschijnlijk op een afstandje (?) volgden de heer van Reninghelst – in de akten 'Mesire Gerars de Rininghiels' genoemd – en Hues Li Skuvers, zijn 'sergeant' of amman om de bende in het oog te houden.

Gerard van Reningelst was op dat moment de baljuw van de stad Poperinge.

De Poperingenaren werden ontvangen door de Ieperse ambachten.

Daar sprak de Poperingse baljuw de bende aan en vroegen hen terug te keren. De 'rebellen' weigerden dit. Ze namen de teugels van het paard van Hues Li Skuvers vast, zodat deze niet heen of terug kon, en riepen dat Gerard moest gehangen worden.

Dat was voor de baljuw genoeg om zich uit de voeten te maken, waarbij hij niet alleen uitgescholden en tevens naar de hel gewent.

In de binnenstad bleef het niet alleen bij roepen en tieren maar werden er verschillende misdaden gepleegd. De huizen van de 'edelen' werden geplunderd en zelfs de kerken werden beschadigd.

Daarbij werd er luidkeels '**Cockerulle! Cockerulle!**' geroepen.

Enkele schepenen met hun familie werden daarbij zelf vermoord. Onder hen waren Hanekin Mont en Pierre de Vroede die tot schepenfamilies behoorden.

Uit een bijbel gemaakt in de Sint Bertinsabdij

Dit ging veel te ver.

De troepen van de graaf Gwijde van Dampierre veroverden al snel Ieper. Op de 16de oktober 1280 riep Sohier van Belle de schepensbank samen. De opstand was voorbij.

Pas toen de graaf van Vlaanderen in maart 1281 terug was, startte men ook met een onderzoek naar deze opstand.

Hij zond op **3 april 1281** – 7 maanden na de feiten - ridder **Sohier van Belle** naar Poperinge om aldaar een bijzonder onderzoek en getuigenverhoor te doen, omdat er heel wat Poperingse wevers aan de opstand deel genomen hadden.

De 'volmacht' die Sohier van Belle van uit Ieper meebracht naar Poperinge, las als volgt:
Nous, Guis, Cuens de Flandre et marchis de Namur,
faissions savoir – à tous ceaus ki ces présentes lettres verront et orront,
ke nous mettons et envoyons, en nostre liu, nostre chier et foiauble chevalier, Monseigneur
Sohier de Baillueil, pur une viriteit vir à Poperinghes, et tenons pour ferme et pour estable
chou k'il en fera de par nous:
ne ne volons mie ke ce peust estre ne soit contre le èglise de St. Bertin, ne le abbeït, ne le
couvent de cle èglise, ne en nuisement de leurs franzises.
En tesmoignagne de ces choses nous avond et données à Ypres,
l'an del incarnation nostre Seigneur MDCCLXXX, le second jour de Avril
*Hij zond tevens een akte van non-prejudicie naar de abt van Sint Omaars, die leenheer was
van Poperinghe en verklaarde daarin dat hij, met bedoeld onderzoek te doen, geenszins de
rechten van de prelaat als leenheer wilde krenken.*

Uit een bijbel uit de 13de eeuw – Sint Bertinsabijld – Hij was in zijn vlerk geschoten!

We overlopen toch even dit getuigenverhoor opgesteld onder leiding van **Sohier van Belle**.
Er worden in het totaal 51 personen ondervraagd en zo te zien dienen ze de eed af te leggen
en daarna te vertellen wie ze kennen van degenen die naar Ieper opgetrokken waren.

De eerste die aan bod komt is de baljuw van Poperinge **Gherars de Rininghiles**, samen met
Hues li Skuvers, wat zoveel wil zeggen als Hugo Deschuyere - waarin deze verklaren dat ze
mee geweest zijn tot aan de Butterpoort – in het frans 'buetre porte' en dat ze daar opriepen
om terug te keren, maar dat de bende samen riepen : 'Prendés mon singneur Grart le
traiteur, il nous voelent trair!' maar dan wel in het 'nederduits' – neemt seigneur Gerard, de
verrader, hij wil ons verraden!

Et quant il les surent eslongiet, il les commandèrent à cent mille diavles d'infier.
En dus als zij zich verwijderden werden zij 'gecommandeerd aan 100 000 duivels van de hel.
De baljuw zag daar de volgende mensen:

De broers Jehan en Pieres Meurin Jehan De vales,
Jehan Molin en Jehan Vande Motte – waarschijnlijk dus Jehan Vandenberghe, beiden van
Westouter en beiden 'tellier'. Die 'tellier' zal waarschijnlijk zoveel betekenen als 'tullier'
afkomstig van 'tulle' wat we maar zullen vertalen als wol- of textielwerker.

Dan hebben we Willaume De Fontières geboren te Provende, wat wel Proven zal zijn. Hij
wordt samen een 'foulon' genoemd, wat een 'volder' of 'voldersknecht' betekent.

Net zoals de drie broers Cassekin; Collins, Pieres en Watiers.

Jakemin Mas, broer Jehan Scriekentop, waren wolbewerders. genoemd.

En dan krijgen we Hanekins Decondelliers die een 'tonderes' of lakenscheerder wordt genoemd.

Verder wol- of textielwerkers zijn; Lambins en Jehan Blicck; Maus Delo, Massins Miesse, Jakemin Mas, Gillies Depinck, Jehan VanBavinckhove, Jehan Soeteman.

Bij deze twee laatste staat dat zij vele vernielingen aanrichtten en **Jehan VanBavinckhove** 'en avoit tués 6 ou 7', zou er dus 6 of 7 vermoord hebben.

Dan krijgen we de volders Hanins en Wetins Tribou, en Robin Waterkat.

Wautier Erkenbrecht wordt 'tiserans' - of wever – genoemd, die gewapend was.

Dan hadden we nog de 2 oudste zonen van Clais Mon, Jehannes Boidins van de poorte, weer volders.

Hanekins Danins en Lambekins Danins en Hanins Vandepoorte van de 'Potrestrate' of **Pottersstraat** waren wevers.

Samen worden er dus **29 ambachtslieden** genoemd waarvan 2 van Westouter en 1 geboren te proven. De 24 anderen zijn dan van Poperinge.

Dan vertellen zowel Gerard, de baljuw als zijn amman Hues, onder eed, dat Henris Van Eckhoudt de bende opriep naar Ieper en hen ook geld gaf. Hues bevestigde deze verklaring en stelde daarbij dat Hernis Oudewin, de broer van Jehan Oudewin, de bende 'bewapende'. 't Was Pieterken Demey die hen 'confort en consel' gaf – dus waarschijnlijk vooral te drinken en veel 'goede raad'.

Ook de drie broers Jehan, Lambins en Huelos Weinol gaven hun wapens.

Tot zover onze baljuw.

Dan worden de keurheren en schepenen ondervraagd.

Als 'kueriers' of keurheren worden de volgende personen genoemd: Noidin Ghieras, Boidins Goedewins, Watiers De Amans en Henri De Skuvre.

Als schepenen hebben we Jehan DeGrave, Jehan Melis en Willaumes Degriek.

Noidin Ghierars noemt 14 personen die volgens hem te Ieper waren. Nieuwe namen zijn Miavelius Liles, Hanekins Boederon, Willaumes Bellekin, Hanekin Soeteman, Hanins VanBavinckhove, Hannins Robins, Coppin Catoen, Lambin Blic, Hanekins Blic en Lambins Badeloghe.

Dit zijn 10 nieuwe personen, wat een totaal oplevert van **39 personen**.

Ook de schepenen Jehan Degrave noemt onder de 21 personen die hij opnoemt, een aantal nieuwe namen. Bij hem vinden we: Lambins Dewert, Hanins Deknoc, Hanins Dewert, Lambins Vandemote, Maris Lobbe, Hanins Meurins, Hanins Lome, Coppins Declerc, Mikuelin Lele, Hanins DeBoem van de Potterstrat – wever – Lambins Bart, drapier, Gilles Depin, **beenhouver**, en Hanins Vandemotte.

Dus 13 nieuwe namen wat ons een totaal geeft van **52 personen**.

Jehan Melis, schepen noemt 12 personen. Hanins Schacht en Hanekin De Candellieres - lakenscheerder - zijn twee nieuwe namen wat on totaal brengt op **54 personen**.

Boidins Goedewin, keurheer, noemt 14 personen en de nieuwe namen hier zijn Wetekin de zoon van Watiers VandeDoerne, textielbewerker en Pierins Pariel, volder.

Ons totaal komt hiermee op **56 personen**.

De keurheer Watiers De Amans somt 13 personen op, waarvan Ghierekins Tak, Jehan Lime, Hanekins DeBrarseres, en Jehan Deboem nieuw zijn.

Ons totaal wordt nu **62 personen**.

De keurheer Henris DeSkuvre, somt 14 personen op waarvan Clais de Linsieles, een volder, nieuw is.

Een totaal van **63 personen**.

Willaumes Degriek, schepen, somt 13 personen op, waarbij Boidin Verkin, Hanekin Fastrar en Claiekin Degriek nieuw zijn en dat brengt ons totaal op **66 personen**.

De volgende getuige is geen keurheer of schepen, zijn beroep wordt niet genoemd - maar we mogen wel aannemen dat het hier een 'notabele' of één van de 'raden' betreft.

Stalins Derike noemt 11 personen waarvan Crestians Lievins, Pieres Coke, Willaumes Abejois, Hanekins zoon van Stasin Descheppre, Hanekins Lievins, Hanins Wervraeme en Coppin van Communes nieuwe namen zijn.

Dit brengt ons totaal op **73 personen**.

Jehan Derike is de 10de getuige maar hij noemt geen nieuwe namen.

De 11de getuige is **Boidins van Belle, een volder**, en deze zweert en zegt op zijn eed dat Hanins Schaech, volder, Gherart Lebbe, volder, Milius Noire Gueille, volder en Willaumes DouHille, ook volder, - **die gijsselaar genomen zijn te Warneston** erbij waren te Ieper.

Verder noemt hij nog Hanins - of Hanekins - Soeteman die we reeds kenden maar ook Hanekins DeLons, een volder inwoner van Berghen en Willaumes van Killem, ook al een volder.

Dit brengt ons totaal op **79 personen**.

De 12de getuige is Lambins VanKemble, een volder, en deze noemt nog nieuwe namen: Willaumes Derois van Steenvoorde, volder, Jehan Adan, Jehan van Houtkerke, Boudins Deouveires, Leurins Dedaine, Jehan Vandebiek, Jakems Van Elverdinghes; Matis Lobbe - misschien is hier ook Lebbe bedoeld - Boidin Triboud, Coppin Miedeme, Willaume Van Falerne, Jehan FeLons van Rexpoudre, Willaumes Baphekin inwoner van Banbeke, Hanins Schach en Gherart Cable.

Dus 15 nieuwe namen, wat ons totaal brengt op **94 personen**. Hierbij valt op dat er mensen bij waren uit Elverdinge, Rexpoudre, Bambeke en Steenvoorde.

Getuige Canins Degai is drappier, noemt nog als nieuwe namen Piers Kokere, een wever, Willaumes Goetgebuer, Hanekins Demordereur en Lapiekin Trioul.

Het totaal wordt **98 personen**.

De 14de getuige is Canins Lievins en deze weet te vertellen dat Hanins Lievins naar Ieper ging op vraag van Henris Oudewin die hen hiervoor ook geld gaf, en hij zegt dat hij gehoord heeft dat Pieterkin Niehe geholpen heeft om Peterkin Devroede te doden.

Deze Pieterkin Niehe is nieuw en wordt **nummer 99**.

De volgende getuigen zijn Clins Lambe en Boidin Craimbout.

Getuige nummer 17, Jehan Iprreman noemt nog Boidins Verrekin, Willaumes Dewilde, Boidin Tant – een lakenscheerder net als Canins – VandeVivere en Danekins de Huelle. Ook Pierekins Viscemert is een nieuwe naam. Gierekins Tac wordt hier ook één van de ‘gijselaar’ genoemd.

Ons totaal komt ondertussen op **105**.

We hebben nog de getuige Willaumes Lodic die Heinekins Lonke noemt, wat ons totaal brengt op **106 personen**. Maar we krijgen nu een omslag bij de getuigen.

Jehan Bornine is de eerste die zegt: ‘ke il n’en set riens à dire’ - dat hij niets te zeggen heeft. En dat wordt nu de teneur. De getuigen die niets te zeggen hebben zijn de volgende:

Boidin Taibins, textielwerker, Lambins Mons, drapier, Canekins Beut, Willaumes Droppe, Masins Rose, Hanins Dedus, drapier, Lambekins Noidin, Canins Desos, Willaumes de Hersielle, drapier, Willaumes Herens, Drapier, Willaumes Bellekin, Hannekin Mons, Jehan Fauviel, Gosse Bellekin en Thiris Cap.

Ook Jehan Vanbavinckhove, volder, die hiervoor beschuldigd werd van verschillende

moorden, wordt opgeroepen maar dan staat er, zweert ‘et pourtrest’...

Verder hebben we Pieres Kokere, Pierins Clais, Willaumes de Renth, Gherars Rolins, Stasin vandemote, Clais Merkende, Colins Maleghem, Watiers Wenemare, Boidins Lielers, Boidins Bellekin, Jehan van Saint Omer, Boidins Debrun, Jehan De Calve, Jehan Hoft en Clais Debommele die allen enkele namen noemen.

Gwijde van Dampierre

In Ieper kwam er al vlug een grafelijk besluit waarin de graaf Gwijde van Dampierre beide partijen verzoende en de drapiers grotere rechten gaf. Maar echte veroordelingen van ‘moedwillige’ wevers, volders of scheerders, kwamen er uiteindelijk niet.

Heel eigenaardig is dat de aanstichters, de Eeckhoudts en Oudewyns ook vrij gingen.

En misschien wel het belangrijkste besluit hierbij was dat de graaf een soort van ‘loonbarema’s’ oplegde aan de verschillende ambachten.

Om de geesten te stillen vond graaf Gwijde niets beter dan in 1283 een algemeen pardoen over deze zaak uit te spreken.

Cockerulle zou volgens Warkoenig een oud woord zijn dat ‘feest houden’ betekende.

Bij de rederijkers vindt men ook het woord kokarullen in de zin van ‘vuile stukjes poëzie’ of dus vuile kluchten.

Misschien is ‘cockerrullen’ wel een samengesteld woord: „cocke” en „rullen”.

Komt het van het Frans woord „cocque?” en zou het **dan haan** betekenen?

Voor „rullen” vinden we een uitleg bij Guido Gezelle in zijn Loquela:

Rullen: rullen rulde = fruyten - gekookte en koud geworden, in schijven gesneden eerdappels, met eenig vet erbij in eene overdekte panne op het vier zetten tot dat ze genoeg zijn.

Nu, ze zullen in 1281 zeker geen „eerdappels“ gebakken hebben. Toen kende men de patatjes nog lang niet.

Volgens Gezelle is er een tweede betekenis: Rullen, latijn coagulari, granen – de pap is meer geruld als gisteren.

Zouden ze de „haan“ gefruut of gebakken hebben?

L. Van Durme in zijn „Galloromaniae Neerlandicae submersae fragmenta“ – volume 1 – schrijft het volgende. Het woord zou afkomstig zijn van het latijn, „coccerellum“. Waarvan Herbillon vermoedt dat het zich in een vroege periode zou verbonden hebben met het galloromeins „kükka“ wat dan weer heuvel betekent. Van Durme zelf, schrijft echter: „denkelijk schuilt de betekenis in „rumoer of lawaai maken, eventueel „victorie kraaien“. Hij voegt daar nog bij dat een zekere **Dekeyzer**, op

volkskundige grondslag in de Ieperse „cokerulle“ „caracole“, keriole en zelfs „kyrie eleison“ herkent.

Als we in onze middeleeuwse woordenboeken gaan kijken leren we volgens Verwijs en Verdam, dat „rullen: graan pellen“ is.

„cocke“ op zich staat niet in het woorden boek maar „Cokerellen“ wel, in de betekenis van „luidruchtige vreugde bedrijven, joelen, voor iemand zingen, hem eene serenade brengen.“

Maar **Stalpaert** geeft ons het meest uitleg. „Rullen“ is voor hem ook pellen.

Maar wie of wat pelde men dan? Wie of wat was de „cocke“.

Cock, leren we bij Stalpaert, ook wel „scherpe cock“ is de scherprechter of beul, de man die men later de „officier crimineel“ noemde. Zou men met die kreet, bedoelt hebben dat men de „beul“ wilde „pellen“?

Stalpaert kent ook een: Cockaert : een sufferd of een onnozele bloed. Zou „cockerulle“ dan betekenen dat men het gemeen volk, de onnozelaars braadde?

En Stalpaert kent ook; Cockien – aanvankelijk bedelaar, schooier, geux, mendiant, later ook boef, deugniet. Een betekenis die niet zo ver van „cockaert“ af ligt. We mogen er wel bijna zeker zijn dat „cockien“ en „Cocaenge“ of het Luilekkerland, ook kort bij elkaar liggen.

„Cocagne“ als het ironische Luilekkerland voor de onnozelen, bedelaars en schooiers.

En Stalpaert geeft ons de volgende uitleg voor: **Cokerulle** – ironische benaming van de opstand der ambachten tegen de rijke burgers te Ieperen, den 1ste april 1281. Kiliaen geeft het werkwoord „kokerillen“ en Stalpaert sluit zich aan bij het „cokerellen“ van Verwijs en Verdam, wat dan zingen, joelen zou betekenen.

Al bij al is het een eigenaardige kreet om bij een ‘opstand’ te gebruiken.

Prof. Dr. P. de Keyser die we reeds kiort aanhaalden, schrijft dat om de benaming Cokerulle toe te lichten, we scherper moeten nagaan wie te Ieper die schijnbaar zonderlinge kreet hebben geslaakt. Daarom is het nodig een blik te slaan op de lokale geschiedenis van Ieper in de 13e eeuw. Hiervoor zullen we te rade gaan bij de vroegere geschiedschrijvers van Ieper L. Warnkoenig-Gheldolf, Histoire de Flandre (1851), A. Vanden peereboom, Ypriana (1880) maar vooral bij de Franse historicus G. Doudelez, La Révolution communale de 1280 à

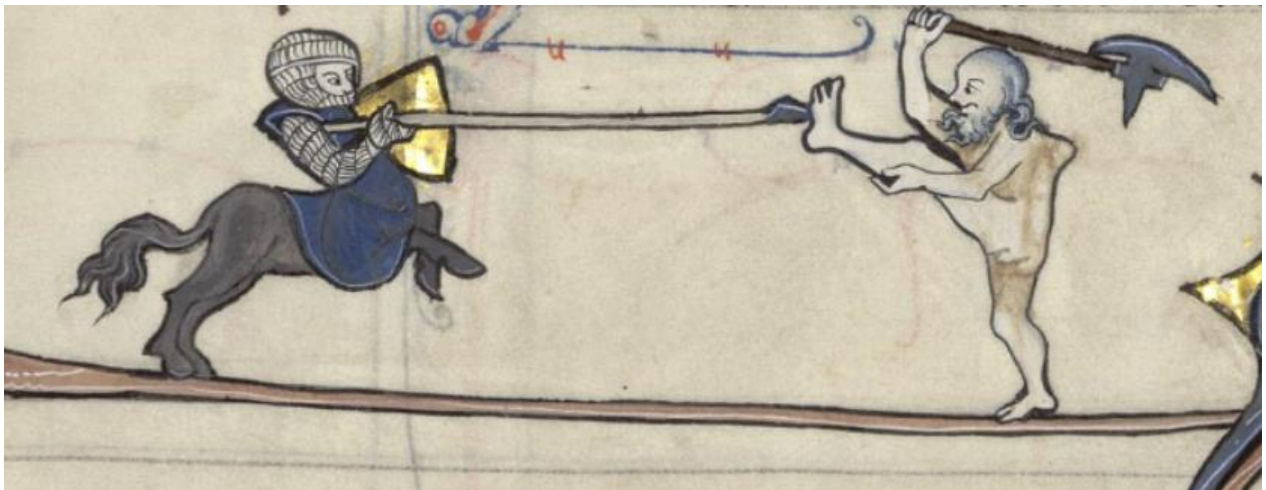
Ypres, verschenen in de Revue des questions historiques van 1938-1939. Daaruit blijkt dat de bevolking te Ieper in de 13e eeuw hoofdzakelijk bestond uit:

1° **een regerende klasse**, samengesteld uit de schepenen en de grote kooplieden van de Hanze van Londen, die we gewoon zijn de 'drapiers' te noemen en samen met de schepenen-grondbezitters de eigenlijke aristocratie van de stad vormen;

2° **een kleine burgerij**, gevormd door de ambachtslieden. De lakenbewerker, die men ten onrechte 'drapiers' noemt, maar eerder 'téliers' zijn, de klassieke drapiers zijn de grote kooplieden, behoren tot het gemeen.

Ze hebben alsdan nog geen recht van toezicht op het beheer van de stad, ofschoon ze de voornaamste bevorderaars van de welvaart zijn. Immers de Ieperse lakens zijn in die tijd wereldberoemd en overal gegeerd. Deze 'téliers' kunnen we weliswaar kleine 'drapiers' noemen wegens hun economisch belang. Nochtans behoren ze tot de kleine burgerij der ambachten.

De voornaamste reden van de opstand van de Cokerulle is **de diepe ontevredenheid van de ambachtslieden**, die in hun belangen worden geschaad door de vonnissen en de keuren uitgevaardigd door de schepenen in naam van de burgerlijke aristocratie, beheerst als ze zijn door de rijke kooplieden van de Hanze en hun kastebelangen.

De ridder van de graaf in strijd met de blote volder – uit een bijbel van de 13de eeuw – Sint Bertinsabdij

In beide steden ging het tegen keuren door de schepenen uitgevaardigd, gericht tegen de drapiers en de wevers, over het vaststellen van de lonen, die de kleine drapiers aan hun andere medewerkers, volders, ververs en scheerders moesten uitkeren.

Het verloop van de opstand te Ieper kan enkel verklaard worden, zoals we hoger gezien hebben, door de topografische situatie van de stad.

De kleine drapiers woonden wel meestal in de binnenstad, maar hun werkplaatsen en hun werklieden waren buiten de stad, in de voorsteden en op het platteland huizend **tot Poperinge toe**, gelegen op een 10-tal kilometer van Ieper.

De kleine drapiers van de binnenstad, ofschoon in onmin levend met de schepenen, konden onmogelijk de opstand leiden van binnenuit. **Dat is de reden waarom de 'Cokerulle' werd geleid door verwanten en vrienden, die te Poperinge gevestigd waren.** Hun namen zijn bekend door het onderzoek door de Graaf ingesteld, na de gebeurtenissen: het zijn Hendrik van Eeckhoute (Henri del Eckhout) en Hendrik Oudewin. Ambachtslieden en werklieden, eigenlijk boeren en buitenlieden, vormden de massa van de slecht bewapende krijgstoet.

De ‘Cokerulle’ is geen opstand van een democratische partij tegen het patriciaat. De Ieperse kleine drapiers streefden naar handelsvrijheid zoals de grote kooplieden van de Hanze die daadwerkelijk bezaten, en ze wisten de werklieden van de ambachten voor hun zaak, die ook de hunne was, te winnen. Het was, dank zij de onvrijwillige en geïnteresseerde steun van Graaf Gwijde, die als vorstelijke scheidsrechter van beide partijen beden en boeten kon innen, het einde van een zwaar despotisme, dat de grote kooplieden van de Hanze, hierin gesteund door de Schepenen, op de Ambachten, waartoe de kleine drapiers behoorden, lieten wegen. Hij besluit: ‘Les drapiers d'Ypres veulent en 1280 la liberté commerciale dans leur ville. La “Cokerille” est la première manifestation d'une nouvelle classe sociale, la bourgeoisie moyenne (de middenstand) sur le terrain de la grande industrie du pays’

Uit de getuigenissen van het grafelijk onderzoek blijkt dat de grote massa van de opstandelingen, die aan de ‘Cokerulle’ deelnam, bestond uit werknemers van de kleine drapiers: wevers, volders, verwers en scheerders van het platteland tussen Ieper en **Poperinge**. Het waren geen stadsbewoners, maar **kleine landbouwers, boeren, hongerlijders en proleten**. Ze dragen, vertaald in het Frans van de Ieperse oorkonden van die tijd, typische volksnamen, zoals Michel Noire-Gueule (Zwarte Smoel) en Willaume d'Enfer (van Helle). Welke uitroepen kunnen we van een min of meer geïmproviseerde miteursbende in de aangehaalde omstandigheden verwachten? Geen vreugdekreten, ook geen ironische roepen, maar wel traditionele gewoonteroepen, waartoe ‘Cokerulle’ inderdaad behoort.

We zullen trachten dit te verduidelijken door sommige varianten van ‘Cokerulle’, die o.a. in Noord-Frankrijk, in Picardië en in Zuid-West-Vlaanderen eeuwenlang mondgemeen waren, nl. Kyriole, Kyre-o-ôle, Kariola, Kriole, Karole, Kokerole, die niets anders zijn als verbasterde vormen van de bekende latijnse ‘acclamatio’ Kyrie eleison. Vooraf zij gezegd dat de diverse woordenboeken, zowel de verklarende als de etymologische voor de Nederlandse taal, geen uitsluitel geven over de betekenis van ‘Cokerulle’, evenmin als over ‘Moerlemaye’. In zijn Beknopt Etymologisch Woordenboek is J. Vercoullie de enige, die voor Kokkerulle verwijst naar Karkool, Fr. caracole, uit Sp. caracol = slak, metathesis van caracol, by Arab. karkara = draaien. Bij de vorm zonder metathesis behoren Vl. kokkerulle = slakkenhuis, hutje, onder Nnl. kokerol = snekrad, Limb. kokerel = drijftol, onder Nnl. en Mnl. kokerel, kokkerulle = rondedans (cf. fr. caracoler), feest, braspertij (z. koekeloeren). Bij koekeloeren, onomatopeïsch ww. (Nederd. kukeluren), wordt dan verwezen naar Kil. kokeloer, kokerol = slakkenhuis en naar karkool.

We komen op de verklaring van kokerel, kokkerulle = rondedans volgens Vercoullie nog terug. Als intransitief zw. ww. is cokerellen aan de Nederlandse lexicografen beter bekend. Juist door dat ‘cokerellen’ zijn een aantal historici aan hun verklaring van de Ieperse Cokerulle als een ‘vreugdekreet’ geraakt. Immers cokerellen, kokerillen vindt men bij Kiliaen voor luidruchtigvreugdebedrijven, joelen, feestvieren, ook de uitdrukking: ‘aen iemand cokerellen’, wat zoveel betekent als voor iemand

zingen, aan iemand een serenade brengen. We laten kokerellen in de betekenis van fijne gerechten koken voorlopig buiten beschouwing. Het is trouwens meer Noord- dan Zuid-Nederlands, althans van oorsprong, in verband gebracht met koken. Nochtans heeft Dr. H.J. Eymael in zijn belangrijk opstel in het Leids tijdschrift (1892) er zich menen op te mogen beroepen als vastenavond-vermaak. In de *Idiotica* van De Bo en van Schuermans komen betekenissen van kokerullen (koke- of kokerillen) voor, die het begrip opstandigheid, samenzwering benaderen: ‘met een half luide stem te zamen spreken, konkelen, soezemoezen’ (De Bo), ‘stil spreken’, fr. *chuchoter* (Schuermans). Ook het Nederlands Etymologisch Woordenboek van Franck - Van Wijk - Van Haeringen kent deze betekenis van kokerullen: ‘met zijn tweeën

of drieën in 't geheim praten’. Maar het uitvoerigst handelt Dr. Eymael over ‘Kokerellen’, dat trouwens de titel is van zijn bijdrage in het Leids tijdschrift. Hij haalt de Ieperse cokerulle in fine van zijn taalkundige studie aan. Voor hem is er geen twijfel dat ‘kokerellen’ dansen en zingen is, het ‘celebrare hilaria’ van Kiliaen. Kokerellen pleegde men te doen op avonden van grote populaire feestdagen: Vastenavond, Kerstmis, Nieuwjaar, Driekoningen. Kokerelle werd volksetymologisch in verband gebracht met koken en betekent een gebak, een pannenkoek of een wafel.

Nemen we thans kennis van de wijze, waarop Dr. Eymael de ‘Cokerulle’ te Ieper meent te kunnen verklaren: ‘In het begin van het jaar 1280 heerschte te Ieper ontevredenheid over sommige keuren, door de overheid ingesteld, welke naar het schijnt de gilden, inzonderheid het lakenweversgild, benadeelden. Het volk eischte hare afschaffing en toen hieraan niet voldaan werd, barstte een oproer uit, onder de kreet van cokerulle, cokerulle! (*Annales de la Soc. d'Emulation de la Flandre Occidentale*, XV, 144, en *Ypriana*, IV, 40). Daar in deze werken het woord cokerulle “le cri de ralliement” van de muitelingen genoemd wordt en *het oproer in het begin van het jaar plaats had*. (cursivering van ons, want volkomen onjuist, de Cokerulle had plaats op 4 oktober), ‘ligt het voor de hand te vermoeden, dat men gebruik gemaakt heeft van de vastenavonddrukke, om het volk op de been te brengen, en dat het *kokerellen* daartoe geschikte gelegenheid gaf. Dat het oproer dan den naam van *Cokerulle* gekregen heeft, zal niemand vreemd toeschijnen. Te Ieper evenals in de Baronie van Breda, zal het refrein der vastenavonzangen cokerulle geweest zijn. En kan dit als leus of cri de ralliement gebezigd zijn’. Tot daar Dr. Eymael, die de opstand, op grond van wat hij daarover gelezen had in de Brugse ‘*Annales*’ en in ‘*Ypriana*’ nogal lichtvaardig opneemt. Zoals we hierboven reeds gezien hebben heeft Cokerulle iets te maken met de roep *Kyrie eleison* en het is in die richting dat we de betekenis van de opstandige kreet moeten zoeken. De ‘*acclamatio*’ *Kyrie eleison* heeft inderdaad een eeuwenlange en wisselvallige betekenis.

Mej. Dr. Margit Sahlin heeft in 1940 een groot gedeelte van haar ophefmakende thesis: 'Etude sur la carole médiévale. L'origine du mot et ses rapports avec l'Eglise', aan de door haar verdedigde etymologie carole < kyrie eleison gewijd.

Het uitzonderlijk belang van **het Kyrie eleison** was ons reeds bekend door de meesterlijke opstellen van Prof. G.R. Acquoy over 'Het geestelijk lied in de Nederlanden vóór de Hervorming (1886) en vooral 'Kerstliederen en leisen' in de Verslagen en Mededeelingen van de Koninklijke Academie van Wetenschappen van 1887 (3e reeks, 4e dl. p. 352 en volg.). Eigenlijk is het Hoffmann von Fallersleben, die in zijn 'Geschichte des deutschen Kirchenliedes' (3e uitgave, 1861) reeds overtuigend had aangetoond dat het godsdienstig gezang der Duitsers in de eerste eeuwen na hun kerstening zich uitsluitend bepaalde tot het roepen van Kyrie eleison, wat G.R. Acquoy aanleiding gaf te schrijven: 'Bij feestelijke gelegenheden en begrafenissen, bij het naar de kerk gaan en het huiswaarts keeren, bij den strijd en bij het drijven van het vee zong men "Kyrie eleison". Zoo werd de diep gevoelde oud-christelijke smeekbede bij de Westersche volken een onbegrepen jubelkreet, een geheimzinnig klaaggezag, een holle klank'. In zijn studie over het ontstaan van de 'leis', de sedert de 15e eeuw gebruikelijke benaming voor het kerstlied, maar als beurtzang met refrein vast ouder, bekrachtigt hij de opinie van Hoffmann von Fallersleben dat, na het midden van de 9e eeuw het 'Kyrie eleison' ophield een 'galm' te zijn, maar 'als refrein' aan de geestelijke liederen in de landstaal werd toegevoegd. 'Van toen af', schrijft hij, 'werden die liederen het begrepen gedeelte, waarop dan het onbegrepen "Kyrie eleison" volgde. Naar dit "Kyrie eleison", nu, of liever naar "kyrieleis" of "kyrioleis" of "kirleis", waarin het ontaard was, werden alle liederen met dit refrein "leisen" genoemd'.

Dr. Margit Sahlin was niet onbekend met het werk van Prof. G.R. Acquoy, toch komt haar de verdienste toe als romaniste het eerst het verband te hebben gelegd tussen carole = refreinzing bij het dansen in open of gesloten verband (ronddans) en Kyrie eleison. Zakelijk drukt ze het begrip caroler uit als 'idée indécise, désignant vaguement 'chanter, en marchant, des chansons à refrain' (processiedans). Zij heeft zich niet beperkt tot de studie van carole in Frankrijk, maar de verspreiding ervan bestudeerd in het Engels en in de Keltische talen: carol, vanzelfsprekend in het Provençaals: Corola, in de Frans-Zwitserse dialecten: choraula, in het Italiaans, in het Spaans, en het Portugees: Carola, in het Baskisch: Kirola, in het Katalaans Carroll, en in het Vlaams Kariole, Kirirole, Krirole. Voor de oorsprong van het Kyrie eleison, Heer, hebt medelijden, klimt ze zeer hoog op. Volgens de bronnen medegedeeld door de algemeen bekende kerkhistorici zoals Eisenhofer, Bishop, Cabrol, is het Kyrie reeds in gebruik bij de niet-christelijke kultussen van het Oosten. In de Christelijke Kerk van Antiochië komt het voor het eerst voor. Van uit het Oosten werd het ingevoerd in de kerken van Rome en van Milaan. In Zuid-Frankrijk wordt de uitroep het eerst vermeld in de 3e

Canon van het Concilie van Vaison (529). Het is voor de kerkhistorici waarschijnlijk dat de Benedictijner Orde het over gans Europa heeft verspreid. Volgens hen is de belangrijke rol door de gebedsformule Kyrie eleison in de godsdienstuitingen gespeeld minder te danken aan haar gebruik in de mis dan door haar extraliturgisch gebruik, in de eerste plaats in de processies. Het was, zoals we reeds gezien hebben bij Hoffmann von Fallersleben en Acquoy, de enige repliek van het volk op het gezang van de geestelijkheid.

Het was vooral tijdens de Kruisdagen vóór Hemelvaart dat de kreet Kyrie eleison als een toverformule voor het afsmecken van zegen voor de vruchten der aarde voortdurend weerklonk. Het is de smeekbede van de landbouwer, van de boer voor het voorspoedig gedijen van de oogst. Het is zo mondgemeen als *ora pro nobis* en wordt als synoniem gebruikt voor litanie, maar transcendeert bij allerlei gelegenheden het geestelijk gebruik. Het wordt zowel als teken van droefheid, van medelijden, van vrees als van vreugde en erkentelijkheid aangewend. Daarvan werden tal van voorbeelden geboekt, o.a. bij het vernemen van mirakels en wonderen. De kreet zelf schijnt voor de middeleeuwse mens een bovennatuurlijke kracht te bezitten, want hij was bij de Christenen als krijgs- en oorlogskreet in gebruik. In het Ludwigslied (einde van de IXe eeuw), waarin de Slag bij Saucourt (881) in Picardië, gewonnen door Lodewijk III, wordt bezongen, komen de volgende voor:

‘Ther cuninc reit cuono, sanc liot frôno
Ioh allê saman sungun kyrie eleison’.

(Koen reed de koning, zong een vroom lied en alle samen zongen kyrie eleison).

Bij allerlei omstandigheden werd het kyrie gezongen: als afscheidslied, als arbeidslied, als *eislied* (bij de omhalingen van de [p. 374]

armen of van de kinderen om Gods deel), als *oogstlied*. Dr. Margit Sahlin schrijft over het laatste het volgende, dat in onze Vlaamse folklore over het ‘inhalen van de haan’ (de laatste schoof van de oogst) wel bekend is: ‘En Picardie et en Flandre, au moins jusqu’au milieu du siècle précédent, c’était par le cri Kyre-o-ôle, kiriole, cariole, etc. formes altérées du *Kyrie eleison*, que l’on accueillait le dernier charroi du blé récolté’. Onder haar bronnen vermeldt ze de Coussemaker, *Quelques recherches sur le dialecte flamand en France*; Acquoy, *Kerstliederen*; de Bo, s.v. *Kriole*; V. Demont, *Le Blé*, p. 41, die echter een andere, verkeerde etymologie voorstaat, niet *carole* (cariole) maar *dariole*, naam van een gelegenheidsgebak van Veurne-Ambacht.

Henri Pirenne heeft aan de populariteit van het kyrie bij de Vlaamse zeelieden in zijn ‘*Histoire de Belgique*’, Chap. I, p. 124, aandacht geschonken, waar hij het druk handelsverkeer tussen Londen en Brugge bij de aanvang van de XIIe eeuw schetst: ‘Bruges et les petits ports voisins devinrent, par excellence, le débouché des marchandises qui descendaient de l’Italie et de l’Europe centrale dans les Pays-Bas. C’est là qu’on embarquait,

pour l'Angleterre, les vins de France arrivés par l'Escaut, ceux de l'Allemagne venus par le Rhin, les pierres sculptées de Tournai, les épices, les draps d'or amenés par les Lombards, les tissus de laine fabriqués dans le Pays. *Au chant du Kyrie eleison* (cursivering van ons), les marins remontaient la Tamise'. (Bron zonder twijfel K. Höhlbaum, Hansisches Urkundenbuch, Band III, p. 390, Halle, 1886).

Dat de roep Kyrie eleison in West-Vlaanderen tot op heden bekend is gebleven leren ons de vrij talrijke volkskundige bronnen, die sedert de Frans-Vlaming de Coussemaker ons bekend zijn geworden. We geven daarvan twee reeksen van voorbeelden aan: 1° de Oogstliederen uit de Westhoek, en 2° de Koewachtersroepen. Men weet dat voor de landbouwer het inhalen van de oogst, gevolgd door de fooi, het schenken van drank en spijs aan de maaiers en het daarbij behorend dansen en zingen, één van de hoogtepunten is van de jaarlijkse feestkalender.

In Veurne-Ambacht zingt men vóór de poort van de pachthoeve:

'Karirole, karirole, den oogst is in!
En als den boer geen bier en tapt,
En dat de boerinne geen wafels bakt,
't En is geen vulle karirole!

Karirole is hier ongetwijfeld een vreugdekreet, maar is tevens een *eiskreet* om bier en wafels van de boer en de boerin.

Als refrein komt Kyrie eleison, zoals we reeds hoger gezien hebben zeer vroeg voor. Dr. Sahlin deelt naar W. Bäumker (Das katholische deutsche Kirchenlied in seinen Singweisen, Bd. I, p. 8) en G. Ehrismann (Geschichte der deutschen Literatur, I, p. 195 volg.) het oudste duits lied meê, waarin dat gebeurt: een kantieek op St. Pieter, geschreven in het Oud-Beiers tegen het einde van de IXe eeuw, met de neumen:

'Unsar trohtin hat farsalt
Sancte petre giuualt,
Daz er mac ginerian
Ze imo dingenten man.
Kyrie eleyson,
Christe eleyson'.

[\(1\)](#)

Uit later tijd werden meer voorbeelden van 'leisen' opgetekend: uit het Evangelarium van Otto III (980-1002), de beroemde leis: Christ ist erstanden (XIIe eeuw), Christ fuhr gen himel (1474) met telkens als refrein: Kyrieleison, Kyrioleis of Kerlessu.

De Vlaamse voorbeelden uit de 19e eeuw, door E. de Coussemaker in 'Quelques recherches sur le dialecte flamand de France' (Annales du Comité flamand de France, 4, 1858-59) bekend geworden in de Europese folklore hebben een echt Breugeliaans karakter. Daar eveneens, zoals in 'Karirole, karirole' van daar straks, komt de eis van tractatie, van beloning van de arbeid, sterk naar voren.

Te Bailleul zong men:

Kyroleise, kyroleise!
Os de boerinne wafels bakt,
De duvel houd de keisse,
Kyroleise, kyroleise!

Te Ghyvelde:

Kriole, kriole! al in, kriole!
 Viva den akkerman
 Die 't al betaelen kan!
 Geluk boer en boerinne
 't Laeste voer komt inne!
 Kriole, kriole! al in, kriole!
 Als de boerinne geen wafels en bakt,
 't En is maer een Iole.
 En als de boer geen bier en tapt,
 't Is maer een hons vat.
 Kriole, kriole, al in, kriole!

Maar ook in onze tijd is het eleison-refrein in ons Westland niet uitgestorven. De bekende Westvlaamse folkloriste, Mej. M. Cafmeyer, tekende voor mij uit een van haar recente bandopnamen het volgend lied op, dat, na het 'slijtepapfeest' na het binnenschuren van de oogst 'vóór de deur' wordt gezongen:

'En onze boer en onze baas,
 Hij is voorwaar niet dwaas,
 Wat hebben wij daar gegeten?
 't Mag wel zijn geweten:
 Hespevlees van kierewieja,
 Leisom, leisom
 Liejo, liejo, leisom;
 Hespevlees van kierewieja,
 Eleison!'

Voor deze proleten, die zich in hun armoede wellicht nog kerels of vrije boeren waanden, was de 'carole' of 'cokerulle' niet zo zeer de herinnering aan een feest op de vooravond van een hoogdag, of aan een open kettingdans of een gesloten rondedans van de Meidagvierders, maar veel meer de herinnering aan een 'gedanste en gezongen processie'. Dr. Sahlin heeft het in haar definitie van de 'carole médiévale' zakelijk en precies geformuleerd: 'une espèce de "procession" ou de "danse", une marche rythmique, non liée à des règles fixes, mais accompagnée de chant responsorial'. Cokerulle is het responsorium van een troep onderdrukte arbeiders, die hun gerechte loon voor hun arbeid opeisen. Het is in zijn etymologische betekenis: Kyrie eleison, een kreet om mededogen in hun

verworpenheid, in zijn sociale betekenis een kreet van verlangen naar rechtvaardigheid en vrijheid.

Tot zover professor Dekeyser.

Voor Poperinge waren er op gerechtelijk gebied blijkbaar ook geen gevolgen. De 'gijselaars' die genomen werden gedurende dit proces werden vrijgelaten en het vuurtje doofd uit.

Eigenaardig is dat deze hele zaak geen gevolgen had voor de ontwikkeling van Poperinge. We merken hier dat de stad een 'wijk' bijgekregen had, de 'Pottersstraat' en de stad bleef aangroeien.

We nemen ook aan dat in deze periode de Gervelstraat, de huidige Veurnestraat, ontstond, gezien de gunstige ligging langs de Vleterbeek.

We mogen misschien veronderstellen dat ontevreden Ieperse ambachtslui Ieper verlieten en naar Poperinge afzakten, waar ze hoopten op een vrijere 'loonmarkt'?

In de stadsrekeningen van Brugge van **1285** wordt vermeld dat de lankenhandelaars van Poperinge 50 pond parisis betaald hebben voor het tijdelijk gebruik van een deel van de lakenhalle. (44) Ook dit bewijst weer dat Poperinge zijn plaats binnen de lakennering innam.

Ook te Ieper waren zij vertegenwoordigd. In een van de akten die in deze stad gemaakt werden, zien wij dat Gautier Livadroit, een burger van Atrecht verklaart de som van 220 pond van Artesië

schuldig te zijn aan **Ombert Elebode**, handelaar van Poperinge. Hij geeft 30 stukken gestreept laken van Poperinge en zes stukken gestreept laken van Doornik in pand aan zijn schuldeiser tot hij waarborgen zal ontvangen hebben voor de schepenen van Atrecht.

1285 – Het Baljuwschap

We leggen ons oor te luisteren bij **Bruno Creus** (47) die over de baljuw van Poperinge het volgende schrijft:

Vanaf het jaar 1285 zien we een langzame ondergang van de familie van Reningelst die het baljuwschap erfelijk bezaten.

De geldnood van 1226 inde familie van Reningelst was in 1285 allermint van de baan. Geldmoeilijkheden noppten de erfelijk baljuw Beatrijs van Reningelst tot het nemen van nieuwe maatregelen. Om uit hun geldverlegendheid te geraken scheken Boudewijn van Brabant en zijn echtgenote Beatrijs van Reningelst de abt garantiebrieven, waarbij ze het baljuwschap met alle opbrengsten aan Sint Bertins opnieuw afstaan voor de tijdsduur van tien jaar.

Terzelfvertijd schenken ze de abt nog het goed dat vrouw Jehanna als weduwe van mijnheer Gherart van Reninghelst te Poperinge houdt evanals het deel van het huis waar de gevangenis van de stad ondergebracht is. Dat alles tegen de som van 500 pond parisis. Tenslotte staan Beatrijs en Boudewijn toe dat bij verbreking van het akkoord, de abt gerechtigd is hen zoveel roerende en onroerende goederen te ontnemen als hij voor zijn

schadeloosstelling nodig heeft. Ze betuigen verder dat deze maatregel zowel geldt voor hun goederen te Poperinge, Reningelst, Sohiercapelle of elders ook en dat die maatregelen eveneens voor hun nakomelingen van kracht zijn.

Misschien had dit afstaan van het erfelijk baljuwschap ook wel te maken met het feit dat de baljuw zijn 'militaire' verplichtingen moest nakomen. Bij de verschillende oorlogen die Gwij van Dampierre ging voeren, dienden ook de Poperingse schutters op te draven. De oproepingsakte van de 3de september 1292 bleef bewaard.

In deze missive werd de abt van St. Bertijns gevraagd dat hij zijn mannen van Poperinge zou willen zenden naar **St. Amand en Pévèle**.

De reden van de tocht wordt ook vermeld. Wij vertalen letterlijk: 'om ons te dienen en om onze eer, ons erfgoed en ons recht te helpen redden, verdedigen en bewaren.'

Zij dienden aldaar aanwezig te zijn op 28 september 1292.

Enquête sur les habitants de Poperinghe qui prirent part aux récents troubles de la ville d'Ypres⁽¹⁾.

1281, 3 avril.

ORIGINAL : GRÖD, *Archives de l'État*. Chartes des comtes de Flandre, Fonds Gaillard, n° 957. Le texte est écrit sur trois rouleaux de parchemin.

ÉDIT. : A.-E. GHELDOLF, *Histoire administrative et constitutionnelle des villes et châtellenies d'Ypres, Cassel, Bailloul et Warneton jusqu'à l'an 1305*, p. 389.

INDQ. : V. GAILLARD, *Inventaire analytique des chartes des comtes de Flandre*, p. 148. — A. WALTERS, *Table chronologique*, t. VI, p. 33 (avec l'indication erronée de l'édition de l'acte par Warnkœnig).

C'est li enquete de chiaus de Poperinghes ki furent au fait d'Ippe. Et fu faite par mon singneur Sohier de Bailloul⁽²⁾, et si i furent comme homme mon singneur le conte de Flandres, c'est à savoir mesires Henris de le Hale et Philippes li Craene, et fu faite à Pouperinghes le joesdi devant Pasques flories, lan mil CC et quatre vins.

1. Mesires Gherars de Rininghies et Hues li Skuvers jurèrent et disent par leur serment ki suirent chiaus de Poperinghes duskes à le Buctre-Porte d'Ippe, et la parlèrent-il à faus et leur prièrent de retourner; et il disent k'i n'en feroient point, ains prisent Huon le Skuvre par le ghieron et par le fraim et crièrent tantot tout à une vois : « Prendés mon singneur Grant le traiteur; il nous voelent traïr ». Quant il virent chou, il furent tout liet ki s'en peurent partir d'aus par bicles paroles, et quant il les surent eslongiet, il les

(¹) Il est question ici de l'émeute qui éclata à Ypres à la fin de l'année 1280 et qui est connue dans l'histoire de Flandre sous le nom de Cockercalle. Elle fut provoquée par des ordonnances échevinales sur la draperie. Voyez sur cet événement GHELDOLF, *op. cit.*, pp. 61 et suiv. — A. VANDENBERGHE, *Ypriana*, t. VII, pp. 44 et suiv. (Bruges, 1880), a commenté assez inexactement notre texte.

(²) Le 2 avril 1281, le comte Gui de Dampierre avait déclaré que l'enquête dont il avait chargé ce personnage à Poperinghe, ne pourrait porter atteinte aux droits de l'abbé de Saint-Bertin (WARNKÖNIG, *Flandrische Staats- und Rechtsgeschichte*, t. II, 2e partie, *Urkunden*, p. 118).

commandèrent à c. mille diavles d'insier. Là virent-il Jehan Meurin, Pieres
 Meurins, ses frères, Jehan li Vales, Jehan Molin de Westoutre, (et afora les
 vins à Ippre à 2 d.), Jehan de le Motte, telliers de Westoutre, Willaume li
 Fontières, telliers nés de Provende, Collins Cassekin, foulons, Pieres Cassekin,
 5 Watiers Cassekin, 3 frères foulons, Jakemin Mas, frère Jehan Seriekentop,
 telliers, Lambins Barde, (i fu conestaules et mena grant plenté de gent à Ippre
 à Jehan Oudewine), Hanekins li Condelliers, tonderes, Lambins Bliee et
 Jehans Bliet, telliers, Maus de Lo, telliers, Massins Miesse, telliers, Jakemin
 flus Mas, telliers, Gillies le Pinek, telliers, (eist 6 desous se vantèrent ki present
 10 Pierre Mont et navrèrent son frère et mostrèrent l'argent ki reubeurent, et
 tuèrent Aubejois à le maison Jehan Fierton), Jehan de Bavinchove et Jehan
 Soeteman, (eist fissent moult d'antrages et brisèrent les eskrins et se vanta
 Jehans de Bavinchove k'il en avoit tués 6 ou 7), Hanins Triboul et Wetins
 ses frères, foulons, Robin Waterkat, foulons, li ainsnés flus Wautier Erken-
 15 brecht, tiserans, (et l'arma ses pères et le monstra à le gent comme il l'avoit
 bien armé), les 2 ainsnés flus Clais Mon, dont li mainés a à non Jehannes,
 Boidins de le Porte, foulons, Hanekins Danins et Lambekins Danins, tisserans,
 Hanins li Bom de le Potrestrate, tiserans, (en raporta 30 lib. et les parti à ses
 compaignons). Et pensent me sires Grars et Hues devant dis, par leur serment,
 20 ke Henris de l'Echout fist l'esmuete par sen fait et par sen conseil et leur
 presta ses deniers pour aler en le besoingne, et dient bien ke Willaumes li
 Clers fu pleges des deniers ke Henris presta et ke li esmuete fu par sen
 conseil; et dist Hues li Scuvers par son serement, tous seus, ke Henris
 Oudewins, frere Jehan Oudewin, arma gent et en i envola plus de cent; et
 25 dient encore ke Pietrekins li Mai donna confort et conseil à ceste besoingne.
 Encore dist me sires Grars et Hues li Skuvers, par leur serment, ki eist
 desous prestèrent leur armes pour aler à Ippre, c'est à savoir : Jehan Weinel,
 Lambins Weinel, Huelos Weinel, tout 3 frère.

2. Noidins Ghierars, kueriers, jura et dist par sen serment k'il y eut en
 30 ceste afaire d'Ippre Masin Miesse, Jehan Meurin, Miavelins Liles, Hanekins
 Boederon, Willaumes Bellekin, Hanekin Soeteman, Hanins de Bavinchove,

Jakemins Mas, Hannins Robins, Coppin Catoen, Lambin Blicc, Hanekins Blicc, Collins Cassekin, Lambins Badeloghe. Encore dist Gherars, par sen serment, ke Henris del Echout fu à l'issue de Pouperinghes avoec aus et leur presta deniers et les conforta et leur dist ki se tenissent bien il leur fauroit ^a jà; et si dist ke Henris Oudewins leur presta ses armes. 5

5. Jehan li Grave, eskevins, dist par sen serment ke Jehans Hardebolle fu en le meskeanche ki fu à Ippre, Lambins li Wert, Hanins le Knoe, Hanins li Wert, frères, Lambins li Wert, Lambins Badeloghe, Lambins de le Mote, Matis Lobbe, foulons, Hanins Meurins, Jakemins, fuis Boidin Mas, Jakemins, fuis Mas, Hanins Lome, Lambins Blicc, Hanekins Blicc, Coppins li Clers, 10 Massin Miesse, Mikuelin Lele, Hanins li Boem de le Potrestrate, tiserans, Lambins Bart, drapiers, Jehan le Pinck, boulenghiers, Hanins de le Motte, et si dist, si comme il a entendu, ke Jehan Molins leur presta ses armes, et Henris Oudewin et Lambins li Grave.

4. Jehan Melies, eskevins, dist par sen serment ke Lambins Blicc i fu, 15 Hanins le Blicck, Jakemin, fuis Mas, Jakemins, fuis Boidin Mas, Lambins Badeloghe, Hanins Seacht, Robin Waterkat, Jehan de Bavinchove, Hanekin li Candellières, Jehan Meurin, Jehan le Boem, Massin Miesse.

3. Boidins Goedewin, kueriers, dist par sen serment ke Ghielekins Tac, telliers, fu en le besoingne d'Ippre, Wetekin, fuis Watiers de le Doerne, 20 telliers, Pierins Pariel, foulons, Jakemin Mas, telliers, Hanekins Meurins, telliers, Hanekin Danin, telliers, Jehan de le Motte, Lambins Baledoghe, Hanekins li Candelliers, tonderes, Lambins Blicck, Jehan Blicck, Masin Miesse, Jehan de Bavinchove, li ainsnés fuis Watiers Erkenbrecht, les 2 ainsnés fuis Clais Mon; et si dist, si comme il en a entendu, ke Henris del Eckout leur 25 presta 8 lb. ^b à ceste besoingne avanchier; et encore il dist ke Henris Oudewins et Hanekins li Mans leur prestèrent leur armes.

6. Watiers li Amans, kueriers, jura et dist par sen serment et pour sen miols ke Hanekins li Blicck i fu, et Lambins li Blicck, Jehan Meurin, Jakemin Mas, Lambins Badeloghe, Mians Lele, telliers, Ghierekins Tak, telliers, Jehan 30

Lime, Masin Miesse, Jehan de Bavinchove, Willaumes, flus Clais Mon, telliers, Hanekins li Braseres, foulons, Jehan le Boem, Lambins de le Motte; et si dist ke Henris Oudewins i presta ses armes.

7. Henris le Skuvre, kueriers, jura et dist par sen serment ke Massins Miesse, telliers, i fu, Hanins de Bavinchove, Jakemin Mas, Hanins Meurins, Masekin, li flus Suarte Aliene, Miaus Lele, Lambins Badeloghe, Hanins li Boem et les 2 Blick deseure dit, Hannekins li Candelliers l' tonderes, Hanins Soeteman, Clais de Linsicles, foulons, Colin Cassekin, foulon, li ainsnés flus Watier Erkenbrecht.

8. Willaumes li Griek, eskevins, jura et dist par sen serment ke Jehan Meurins i fu et Jehan Blick, Jakemins li flus, le fil Boidin Mas, Boidin Verkin, telliers, Miaus Lele, Lambins Badeloghe, Robins Waterkat, Hanekin Fastrar, Claiekin le Griek, telliers, Willaumes, flus Clais Mon, Claiekin de Linsicles, foulons, Jehans li Boem, Jehan Soeteman; et si dist ke Henris Oudewins i presta ses armes.

9. Stalins li Rikes jura et dist par sen serment ke Jehan Meurins i fu, Crestians Lлевins, Pieres Coke, Willaumes Abejois, Hanekins, flus Stasin le Scheppe, Hanekins Lлевins, telliers, Hanins Wervraeme, Colins Cassekin, Piete Cassekin, Hanins Cassekin, Coppin de Communes; et si dist ke Henris Oudewine presta ses armes et envoia gens à Ippre et enprunta armes à ses voisins pour envoier à Jehan Oudewin, sen frère, ki les manda.

10. Jehan li Rike jura et dist par sen serment ke Hanekins Lлевins i fu et Coppins de Communes, foulons, Watron Cassekin, foulons; et dist Jehan li Rikes de Henri Oudewine ensi comme li autre.

11. Boidins de Bailleul, foulons, jura et dist par sen serment ke Hanins Schaeck, foulons, i fu, Gherart Lebbe, foulons, Mikius Noire Guelle, foulons, Willaumes dou Hille, foulons (tout eist gisent en ostages à Warneston), Hanins Soeteman, foulon, Hanekins li Lons, foulons manans entor Bierghes, Willaumes de Killem, foulons.

12. Lambins de Kemble, foulons, jura et dist par sen serment ke Willaumes li Rois de Stenvorde, foulons, i fu, et Jehan Adan, Jehan de Houtkerke, Boidins li Ouvriers, Leurins li Daine, Jehan de le Bieke, Jakemes d'Elverdinghes,

Matis Lobbe, Boidin Triboul, Coppin Miedeme, Willaumes de Falerne, Jehan li Lons de Resxpoulle, Willaumes Bapbekin, manans à Banbieke, Hanins Schach, Gherart Lebbe, Mikius Noire Gueille, Jakemes d'Elverdinghe², Gherart Cable, Maus³ Lele, Robin Waterkat, W⁴.

43. Canins li Gai, drappiers, jura et dist par sen serment ke Hanekins Lime⁵ fu à Ippre (et en raporta 1 haubergon et le rendi arière pour çou ke li baillis leur dist ki le pooient rendre sans meffait), et Hanins Boem (en rendi argent k'il en avoit aporté); Mathis Lobbe, Willaumes Bapbekin, Pieres Kokere, tiserans, Willaumes Goetibeur, telliers; et Hanekins li Blee dist à che tesmoing k'il avoit feru Hanekin Mont si ke li tieste li pendi sour les espales. Jakemins, 10 flius Mas, fu à Ippre et en raporta⁶ avoir, et Jakemins, li flius Boidin Mas, i fu, mes il ne set mie k'il en raportast⁷ riens, et Hanins Soeteman, Collins Cassekin, Piere Cassekin, Watrons Cassekin, Ghierekins Tac, tiserans, ostages, Miaus Lele, Hanekins le Mordreur, foulon, et Lapickin Triboul, Lambins Bart, Lambekins Bliet, li flius Lambiert le Blee, telliers; et dist bien cis 15 tesmoins ke Henris Oudewine presta ses armes et i envoia ses parens et ses amis.

44. Canins Lievins jura et dist par sen serment ke Hanins Lievins fu à Ippre; et dist ke Henris Oudewin leur donna conseil de aler à Ippre et leur presta ses deniers; et dist k'il oï dire Pieterkin Niehe k'il s'estoit vantés k'il 20 aida à tuer Pieterkin le Vroede.

45. Collins, flius Lambe, jura et dist par sen serment ke Collins Cassekin fu à Ippre et Piere Cassekin, Lotekin le Candeilliers et Jehanes, ses frères, et Massin Miesse; et dist cis tesmoins ke Jehan Melies et Henris Oudewin prestèrent leur armures pour aler à Ippre à chiaus ki i volrent aler. 25

46. Boidins Graimbout jura et dist par sen serment ke Jores, flius Mas, i fu, Hanekins, flius Stasin le Scheppere.

47. Jehan Ippreman jura et dist par sen serment ke Boidins Verrekin i fu, telliers, Willaumes le Wilde, telliers, et Hanins Schach, Pierekins le Schepere et Hanekins li Scheppers, ses frères, telliers, Boidin Tant, tonderes, 30

Canins dou Vivier, tonderes, Canins 3 deniers, telliers, Danekins de Huelle, tonderes, Ghierekins Tac, telliers, ostages, Jehan Adam, Lambekin le Bliet, fuis Lambiert le Bliet, Leurins li Daine, Willaumes Aubejois, Pierekins Viscemert, telliers c'on nome Pieterkin Mohe, Claikins le Griek, Willaumes, fuis Clais Mon.

18. Jehan Bornine jura et dist par sen serment ke il n'en set riens à dire.

19. Willaumes Lodie jura et dist par sen serment ke Heinekins Lonke, telliers, i fu, et Pieres Kokere, Coppins Catoen, Willaumes Aubejois, Pierekins li Scheppere et Hanekins, ses frères.

20. Boidins Tubins, telliers, jura et dist par sen serment ke il n'en set riens à dire.

21. Lambins Mons, drappiers, jura et dist par sen serment k'il n'en set riens.

22. Canekins Beut jura et dist par sen serment ke Ghierekins Tac i fu, Willaumes li Hamere, telliers, Boidins Amelot, telliers.

23. Willaumes Droppe jura et dist par sen serment ki ° Pieres Kokere i fu, et Clais, fuis Willaumes, telliers.

24. Masins Rose, telliers, jura et dist par sen serment k'i n'en ° set riens.

25. Hanins li Dus, drappiers, jura et dist °...

26. Lambekins Noidin jura et dist k'i n'en set riens.

27. Canins li Sos jura et dist par sen serment ke il oï dire Pierin Mahiu k'il en avoit 4 tué à lppre an terre °.

28. Willaumes de Hersielle, drappiers, jura et dist ke Stasekins li Kiens fu à lppre.

29. Willaumes Hereas jura et dist ke Willaumes li Fonteres, telliers, i fu, et Hanins Danins, Hanekins Triboul et Boidins Triboul, Hanekin, fuis Boudin Colin, telliers, et Boidins Amelot.

30. Willaumes Bellekin dist par sen serment ke il oï dire Willaume le Wilde k'il en avoit 2 tués.

31. Hannekin Mons jura et dist °...

32. Jehan Fauviel jura et dist °...

53. Gosse Bellekin jura et dist ke Masins Miess, ses cousins germain, i fu, et Hanins, flius Boidin Colin, et Willaumes li Fonterres et Hanins le Pelseboetre, de Seotes.

54. Thiris Cap jura et dist " ...

55. Jehan de Bavinchove, del Odevare dam, foulons, jura et pourtrest " ... 3

56. Pieres Kokere jura et ne pourtrest nului.

57. Pierins Clais jura et pourtrest Lambesin, flius Pierin Elbout, de Boescheppe, telliers, et les Schepperkins, et dist kil i fu mesmes.

58. Willaumes de Renthî jura et pourtrest Willaume Babekin et Willaume, flius Clais Mon. 10

59. Gherars Rolins, c'on claime Blote, jura et pourtrest " ...

40. Stasin li Rous, bolenghiers, jura et pourtrest Bramekin de Norscotes, foulons, et Clais Costier, foulons de Rexpoulle.

41. Jehan de le Mote jura et pourtrest Willaume, flius Clais Mon, telliers, Lambins de le Mote, Canins, flius Clais Mon, Jehan le Boem. 15

42. Clais Merkende jura et pourtrest Hanin Kerstelot et Coppin le Clerc.

43. Colins Maleghem jura et pourtrest Henri del Ekout k'il i mist conseil, et si pourtrest Jehan de le Bieke.

44. Watiers Wenemare jura et pourtrest Hanin Cousin.

45. Boidins Lieliers pourtrest Claikin Levos, et dist k'il oï Henri Oudewine les mestiers asauler et Hanins Mas, Sricel Top, et dist ke Lotins Selverbue lor presta 6 lb. et Willaumes li Clers fu pleges de 8 lb. encontre Henri del Eckout, et dist sour sen miols k'i n'i fussent point alé se ne fust Henris Oudewine, et ke Henris del Eckout les conforta.

46. Boidins Bellekin jura et dist k'i n'en set riens. 25

47. Jehan de Saint Omer, foulons, jura et pourtrest Willaume de Killem.

48. Boidins le Brun jura et dist ke Hanekins li Mouniers i fu, et Boidins li Backere et Hanekins Cousin.

49. Jehan li Calwe jura et dist ke Kaing Ners, machekliers, i fu, et Claiekin de Staule et Robin Huelin et Hanins Huelins. 30

50. Jehan Hoft jura et pourtrest Piere Maverin et Watier Maverin et Bronekins, telliers de Godefroit-Capelle, et Claiekin de Stavle et Hane Werin, foulons, Hanins Scamart, Hanins Dantan; et ke Jehan Lievins li viels i mist conseil, et Pieres li Gay i mist conseil. 1284-1327.

51. Clais le Bommele jura et pourtrest Hanin Monin, telliers, et Claikin, li flius Boidin Stasin, manans à Besscote desous monsingneur Bertaut, et Brovekin, telliers; et dist ke Henris del Ekout i mist conseil et leur presta de ses deniers, et Piere li Gai i mist conseil.

(Au dos du premier rouleau :) C'est li enquete de chiaus de Poperinghes faite par monsingneur Sohier de Bailluel l'an LXXX.

